

Savjest

Uvod i definicija

Pojam savjest potječe iz stoičko kršćanske tradicije. Sam izraz «savjest» kovanica je prema grčkoj riječi «suneidesis» (suznanje), koja u sebi nosi korijen eid- etimologijski povezana je s hrvatskim korijenom vid. Ciceron je grčku riječ suniedesis preveo na latinski kao conscientia. Oblikovanje stručnog izraza savjest razvijala se od prvotnog značenja izraženog preko «suznanja», zatim u «svijesti», te se preko značenja «svijesti o vlastitom moralnom činu», razvija u stručni izraz za ono što i danas podrazumijevamo pod pojmom «savjest».

Rasprava o savjesti je jedno od temeljnih i najvažnijih poglavlja katoličke teologije, a njeno povijesno ishodište leži u patristici i skolastici.

Teoretska razmatranja

U samoj povijesti problema savjesti nalazimo različitih teorija koje možemo svesti u četiri osnovna tipa:

1. Savjest se shvaća kao sudioništvo u Božanskom(kršćanska tradicija, posebice kod Tome Akvinskoga i Martina Luthera)
2. Savjest u funkciji autonomnog uma (Kant)
3. Savjest kao proizvod društveno- odgojnog određenja(Lock)
4. Savjest je rezultat moralnoga konflikta (Freud)

Savjest i društvena prisila

Savjest je osobni izričaj samosvjesnosti odnosa pojedinca i društva. Prihvatanje društvenih normi "iznutra" predstavlja najbolji odnos prisile i stabilizacije društvenih odnosa. Stoičko poimanje savjesti s jedne strane, u sintagmi «čini što te je volja» direktno povezuje savjest sa slobodnom voljom.

Savjest je izbor, kojim se ugrađujemo u društvene odnose. Pozivajući drugog na savjesnost, namećemo mu svoju, kolektivnu volju.

Podsvjesni element koji formira savjest je svakako strah od kazne. U odnosu «zločina i kazne» kritični čimbenik društvene preobrazbe kažnjenog je upravo savjest.

Dilema prema manjinskoj normi može se od šire zajednice rješavati na nekoliko načina:

1. sukob u kojem se katarzički rješava dilema i ostaje samo jedna norma. Savjest obje sukobljene strane je zadovoljena, ukoliko su učinili maksimalni trud. Poraz se priznaje i savjest nalaže na priznanje pobjednika i njegove norme kao jedine istine.

2. sukob u kojem se određuje većinska i manjinska norma, dokazom koja je norma značajnija. Nešto što je ranije manjinska norma, može postati većinska norma, te i dalje nema relativizma već samo prihvaćanje apsoluta
3. Relativiziranje normi dopuštenjem paralelnog priznanja obje, uz tvrdnju da jedna norma vrijedi za jednu skupinu ljudi, dok druga vrijedi za drugu skupinu. Prijelaz iz jedne u drugu skupinu može biti potican ako se prelazi u dominantnu, ali ukoliko se radi o dogmatskim skupinama tada se konflikt rješava stvaranjem statusa quo, te savjest nalaže da se status quo ne dira.
4. Ignoriranjem pravila druge norme, čime se naša norma kroz savjest nastoji primijeniti, a drugoj ne priznajemo značaj. Ne priznavanje normi ima za posljedicu izolaciju i ignoriranje.

Savjesna dilema učvršćuje se sa tuđom kaznom na način da se u nama budi iskonski strah od kazne, te unutarjom normom (savjest) nastojimo dokazati svoju moralnu koherentnost. Kajanjem pokazujemo da smo učinili nešto što je u suprotnosti sa našom savjesti. Legende vrlo često polaze od «činjenice» da ukoliko prekršimo našu savjest, to će nas razdirati sve do trenutka «priznanja» i prihvaćanja društvene norme. Naime, savjest kao moralna paradigma stalno postoji u nama i ne možemo je se odreći. Dokaz za to su sve javne manifestacije kojima skupini nastojimo dokazati našu ispravnost kroz savjesne postupke.

Prigovor savjesti

Prigovor savjesti je specifično pravilo koje se primjenjuje u relativno kraćem vremenskom periodu. Javno iskazivanje vlastitog pacifizma u suprotnosti je sa društvenom normom, ali istovremeno se tolerira jer je u skladu sa širom normom. Dualizam u kojem se priznaje da pojedinac ima pravo na striktnija pridržavanja društvenih pravila uže grupe koje nisu suprotstavljena interesu šire grupe, već su samo čin nepriznavanja unutarnjih regula šire grupe, moguć je samo kao oblik pasivnog otpora. Naime, šira grupa nikada ne prihvaća čin aktivnog otpora, budući da to predstavlja aktivni sukob. S druge strane, ako bi prigovor savjesti prešao u mučeništvo, to može destabilizirati normu šireg društva budući da je mučeništvo dokaz da je moralna norma zbog koje se prigovor savjesti provodi važna.¹

¹ Ovaj tekst poslužio je kao osnova članka u Wikipediji - <http://hr.wikipedia.org/wiki/Savjest>